

*Ірина Геннадіївна Лиханова,
кандидат історичних наук
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського*

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК «КНИГА В УКРАЇНІ, 1861–1917: МАТЕРІАЛИ ДО РЕПЕРТУАРУ УКРАЇНСЬКОЇ КНИГИ»

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського завершила роботу з укладання бібліографічного покажчика «Книга в Україні, 1861–1917: матеріали до репертуару української книги». Запропоноване видання, в основу якого була покладена бібліографічна картотека відомого українського книгознавця Степана Йосиповича Петрова (1917–1974), хронологічно продовжує його працю «Книги громадянського друку, видані на Україні, XVIII – перша половина XIX ст. : каталог» (Харків, 1971) і складається з 20-ти випусків (24 книги), що виходили протягом 1996–2017 рр.

Покажчик «Книга в Україні, 1861–1917: матеріали до репертуару української книги» є найповнішим бібліографічним ресурсом, що подає відомості про видання з усіх галузей знання українською та російською мовами, які побачили світ в Україні за півстоліття. До нього увійшли описи книг, альманахів, збірників, брошур, навчальних посібників, довідкових видань, передруків та відбитків. Загальна кількість бібліографічних записів – 89 189, бібліографічні описи всіх випусків мають суцільну нумерацію. До покажчика не включені образотворчі та нотні видання, газети, журнали, листівки.

Як відомо, шлях становлення української національної бібліографії був складним: Україна, на відміну від інших країн, тривалий час не мала бібліографічного репертуару національного друку. Однією з перших праць в цьому напрямі став каталог С. Й. Петрова «Книги громадянського друку, видані на Україні, XVIII – перша половина XIX ст.». Видання містило бібліографічні описи книг українською та російською мовами, надрукованих громадянським шрифтом упродовж 1765–1860 рр. на території України (в межах адміністративного поділу УРСР).

Останні роки життя С. Й. Петров присвятив роботі над каталогом книг, виданих в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. Під його керівництвом створено картотеку видань, надрукованих українською та російською мовами в Україні протягом 1861–1917 рр. Формуючи карто-

теку, укладачі вивчали різноманітні матеріали, зокрема органи офіційної бібліографічної реєстрації Російської імперії (Книжная летопись. – Москва, 1907–1917; Книжный вестник. – С.-Петербург, 1861–1915; Список книг, вышедших в России. – С.-Петербург, 1884–1907; Указатель по делам печати. – С.-Петербург, 1872–1878), карткові та друковані каталоги бібліотек, видавництва, бібліографічні покажчики тощо.

Робота зі створення картотеки найактивніше провадилася в період 1971–1974 рр., до раптової смерті С. Й. Петрова. Зібрані науковцями бібліографічні дані про українські видання кінця XIX – початку XX ст., незважаючи на значний обсяг, не відтворювали повного спектру книговидавання в Україні за означений період. Через непростий соціально-політичний клімат того часу укладачі були змушені замовчувати інформацію про книги значної історико-культурної та наукової цінності, зокрема про релігійні видання монастирів, твори церковних діячів, літературу з відділів спеціального зберігання тощо.

Проте, навіть і маючи певні прогалини, бібліографічний матеріал, зібраний фахівцями під керівництвом і за безпосередньої участі С. Й. Петрова, став цінним джерелом з репертуару національного друку.

З кінця 80-х років XX ст. відроджується робота зі створення Українського бібліографічного репертуару – ретроспективної національної бібліографії, зокрема відновлюється вивчення теоретичного аспекту розробок і, як результат, – практичне створення репертуару української книги.

У 1992 р. в НБУВ розпочалася робота з науково-дослідної теми «Формування баз даних національної бібліографії України», наслідком чого стало видання в серії «Національна бібліографія України» низки посібників Українського бібліографічного репертуару.

Перший випуск покажчика «Книга в Україні, 1861–1917» побачив світ у 1996 р. за підтримки фонду «Відродження». Від 1999 р. покажчик видавала Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. Бібліографічна редакція здійснювалася у відділі національної бібліографії.

З метою створення максимально повного бібліографічного репертуару української книги кінця XIX – початку XX ст. авторський колектив здійснив копітку та значну за обсягами науково-пошукову роботу з вивчення й опрацювання відповідної джерельної бази. Результати роботи значно доповнили відомості щодо масиву видань, надрукованих на території України українською та російською мовами протягом 1861–1917 рр., дозволили ввести їх до наукового обігу.

Джерельною базою покажчика слугували як традиційні бібліографічні видання, так і електронні ресурси, передусім каталоги провідних бібліотек України та Росії, зокрема: Державної історичної бібліотеки

України, Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, Російської національної (РНБ) та Російської державної (РДБ) бібліотек, Бібліотеки Російської академії наук (БАН), Санкт-Петербурзької державної театральної бібліотеки, Державної публічної науково-технічної бібліотеки Росії та ін.

Під час багаторічної праці над виданням були виявлені нові матеріали, не включені з різних причин до попередніх випусків покажчика. У 2017 р. підготовлено до друку 20-й, додатковий, випуск, який репрезентував цей значний документальний масив. Він включає близько 4000 видань і відтак має значну інформаційну вартість.

Матеріали покажчика «Книга в Україні, 1861–1917» заповнюють інформаційні лакуни в обліку української книги другої половини XIX – початку XX ст., створюють підґрунтя для наукових досліджень, слугують джерельною базою для підготовки науково-інформаційних видань. Зокрема, матеріали покажчика використано в працях Т. Р. Кароєвої (Кароєва Т. Р. Книговидавнича справа Поділля : тенденції розвитку (друга половина XIX – початок XX ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / Київ. держ. ун-т культури і мистецтв. – Київ, 2004. – 20 с.), С. С. Петрова (Петров С. С. Книжкова справа в Києві, 1861–1917. – Київ, 2002. – 344 с.), І. Г. Лиханової (Лиханова І. Г. Розвиток концепції національної бібліографії України у XX столітті : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07. 00. 08/ НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2005. – 20 с.); бібліографіях «Схід і Південь України: час, простір, соціум : матеріали до бібліографії» (Схід і Південь України : час, простір, соціум : у 2 т. Т. 2. Матеріали до бібліографії / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т історії України; уклад.: Т. В. Добко (керівник), О. Я. Дуднік, А. М. Колесніченко [та ін.]. – Київ, 2016. – 944 с.), «Видавництво «Mathesis» (1904–1925) : матеріали до історії та каталог книг» (Видавництво «Mathesis» (1904–1925) : матеріали до історії та каталог книг / М-во культури і мистецтв України, Одес. держ. наук. б-ка ім. М. Горького ; авт.-упоряд. І. Є. Рікун. – Київ : Кн. палата України, 2002. – 60 с.), «Матеріали до книговидавничого репертуару Поділля (1852–1923)» (Матеріали до книговидавничого репертуару Поділля (1852–1923) : бібліогр. посіб. / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, Вінниц. обл. краєзн. музей ; уклад. Т. Р. Соломонова. – Вінниця, 2006. – 352 с.), «Софія Русова – педагог, державний діяч, просвітител ь : до 155-річчя від дня народження» (Софія Русова – педагог, державний діяч, просвітител ь : до 155-річчя від дня народж. : бібліогр. покажч. / Держ. наук. пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського, Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя ; упоряд.: А. М. Доркену

[та ін.]. – Київ, 2010. – 175 с. – (Видатні педагоги світу ; вип. 6), «Михайло Драгоманов. Бібліографія (1861–2011)» (Михайло Драгоманов. Бібліографія (1861–2011) / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Наук. б-ка ім. М. Максимовича ; упоряд.: В. А. Короткий [та ін.]. – Дрогобич, 2011. – 740 с.), «Микола Олексійович Лавровський : з плеяди науковців Ніжинської вищої школи : біобібліографічний покажчик» (Микола Олексійович Лавровський : з плеяди науковців Ніжин. вищої шк. : біобібліогр. покажч. / Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя [та ін.] ; упоряд.: Л. І. Литвиненко, Л. В. Гранатович. – Ніжин, 2012. – 59 с.), «Золотоніський книгодрук (кінець XIX – початок XX ст.) : історико-бібліографічне дослідження» (Золотоніський книгодрук (кінець XIX – початок XX ст.) : іст.-бібліогр. дослідж. / М-во освіти і науки, молоді та спорту, Наук. б-ка Черкас. нац. ун-ту ім. Богдана Хмельницького ; упоряд. О. З. Силки. – Черкаси, 2012. – 232 с.) та ін.

Наявність електронної версії покажчика, представлена на сайті НБУВ (www.nbuv.gov.ua), дає можливість вільного доступу до інформації національного значення як для громадян України, так і для зарубіжних користувачів.

Lykhanova Iryna Hennadiivna

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

Bibliographic index “Book in Ukraine, 1861–1917: materials on Ukrainian book repertoire”.

Лиханова Ирина Геннадиевна

Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского

Библиографический указатель «Книга в Украине, 1861–1917: материалы к репертуару украинской книги».